

A L K U S A N A T

Toukokuussa 1967 sain Muinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväkseni suorittaa esihistoriallisten löytöjen inventoinnin Kiihtelysvaaran kunnassa Pohjois-Karjalassa.

Kävin läpi Kansallismuseossa olevat löytötiedot. Niistä kävi ilmi, että suurin osa esihistoriallisista löydöistä oli saatu malmia nostettaessa kunnan järvistä tämän vuosisadan alkuvuosikymmeninä. Kävin löytöjärvien rannoilla mutta en havainnut niissä mitään kivikautiseen asutukseen viittaavaa. Tästä syystä sain vain muutaman esinelöydön paikallistettua kartalle.

Suoritin työnä 26. - 30.6. 1967 ja sen rahoitti Karjalaisen kulttuurin edistämisseura. Paikkakuntalaiset olivat ystävällisiä ja antoivat auliisti apuaan. Varsinkin neiti Ilma Vatasen tiedot Heinävaaran Kalmistoista olivat suureksi hyödyksi. Kunnan alueella on ollut useita ortodoksisia tsasounia ja kalmistoja. Koetin paikallistaa vielä muistissa olevat paikat kartalle.

Käytettävissäni oli vuonna 1931 laadittu topograafikartta mittakaavassa 1:100 000. Kartta on tehty ilman kiintopisterunkoa eikä Loitimon järven alue pidä paikkansa. Näin ollen Kärjähiekkä on epävarmassa paikassa, koska pitkä niemi on huomattavasti kapeampi ja korkeampi kuin mitä kartta näyttää. Monella kartassa vesijätetömaaksi merkityllä alueella lainehtii muutama metri vettä. Kertomukseeni liittyi valokuvallista materiaalia, jossa on 14 valokuvaa.

Turussa lokakuun 4. päivänä 1967

Pirjo Lahtiperä
Pirjo Lahtiperä

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	1
IKIVIKAUSSI	2
1. Irtolöydöt	2
2. Epämääräiset kivikautiset irtolöydöt	3
II HISTORIAALLINEN AIKA	85
1. Vanha talonpohja	85
2. Tsasounat ja ortodoksiset kalmistot	86
3. ^A uutit eli ruuhet	88
4 _p Käräjähiekka	2
NEGATIIVILUETTELO	9
KARTTA	10
VALOKUVAT	11-16

I K I V I K A U S I

1 Irtolöydöt

Kylä Palo

Mj.1 KM9134 hiottu kiviesine, *ei kuvattu*

Tila Mäkrä RN:o 1⁷

Omistaja Maanviljelijät Veikko ja Heimo Hakkarainen os. Kiihtelysvaara Mäkrä

Valokuva 1

Esineen löytöpaikka on 3 kilometriä Kiihtelysvaaran kirkolta koilliseen. Esineen löysi noin vuonna 1927 maanviljelijä Pekka Hakkarainen ojaa kaivaessaan " noin 6 korttelin syvyydeltä". Löytöpaikka on nykyisten omistajien mukaan noin 30 metriä latoon päin ojien yhtymäkohdasta. Muita esineitä ei ole löydetty.

Kylä Kiihtelysvaara

Mj.2 KM 8959 tasataltta

Tila Jokela RN:o 4¹⁸

Omistaja Maanviljelijä Eino Puh_a kka os. Kiihtelysvaara

Valokuva 2

Esineen löytöpaikka on noin 1,6 kilometriä Kiihtelysvaaran kirkosta pohjoiseen. " Löytöpaikka on alamäkeä joelle, joka lähtee Karsikkojärveltä. Matka Viesimojoelle noin $\frac{1}{2}$ kilometriä ja Karsikkojärvelle noin $1\frac{1}{2}$ kilometriä." Esineen löysi emäntä Puhakka 21.5.1921 pellon pinnasta.

Kylä Heinövaara

Mj.3 KM 9995 kaksoistaltta koko 116 x 43 x 21,5 mm.

Tila Ruukkiaho RN:o 15⁹ on jaettu hiljakkoin ei vielä ole saanut lain-

Omistaja huudatuista. Uuden tilan nimi Karsikko. Edellisen omistaa Heikki

Järvinen ja jälkimmäisen emäntä Maikki Puustinen os. ^Aiihtelys-
vaara.

Valokuva 3

Esineen löytöpaikka sijaitsee noin 6,7 kilometrin päässä Kiihtelysvaaran kirkosta luoteeseen ja noin 250 metrin päässä Kastelamman rannasta länteen.

Esineen löysi maanviljelijä Tauno Puustinen sarkaojaa kaivaessaan noin 55 cm syvyydestä 5.10.1934. Noin 50 metriä itsään oli löytynyt pelaneita kiviä ja hiiliä. Niitä oli löytynyt lisää, kun hiljakkoin sanalle pellolle tehtiin salgoja. Ne löytyivät noin 40 cm syvyydeltä ja niitä oli yksi kerros. Paikalla on saat-
tanut olla kivetty tulisija, mutta se on niin kadonnut ettei sitä
enää voi tavoittaa. Maasto laskee loivasti Kastelampeen.

2. Epämääräiset kivikautiset irtolöydöt

Suurin osa Kiihtelysvaaran kivikautisista löydöistä on tehty viime vuosisadalla tai tämän vuosisadan alussa, jolloin löydöt on merkitty niin epämääräisesti, ettei niitä enää voinut tavoittaa. Tällaisia ovat seuraavat löydöt :

- KM 1917 : 13 Tasataltta. Koko " 102 mm paksu terältä, 27 mm leveä kapenee isosti varrelle, 14,5 mm paksu." Löydetty Oskolan kylästä Kiihtelysvaarasta.
- KM 2109 : 1 Terältä lohkeillut tasataltta. Koko " 83 mm pitkä, terältä 44 mm leveä. Kapenee varsipäähön, joka on viisto 18 mm paksu. Teränlasku pitkä loiva poikkileikkaus suorakulmainen." Löydetty rautamultaa nostettaessa Leitimajärven pohjalta Ilonantsin (nyk. Tuupovaaran) ja ^Aiihtelysvaaran rajalta.

- KM 2109 : 2 vähäinen kaksoistaltta, tasa- sekä kourutaltta. Koko " 62mm pitkä, tasaterältä 37 mm leveä, kourulta paljon kapeampi 16 mm paksu. Sieltä täältä vuoleskeltu. Löydetty viljeltävästä pellostä Palonkylältä." Ylioppilas M Varonen lahjoitti nämä kaksi esinettä SMY:lle 17.2.1882.
- = KM 2331 : 20 pieni loivateräinen kivikirves, melkein muodottomaksi lohkettu. Koko 65 mm pitkä 36,5 mm leveä, 20 mm paksu. Tullut ylös Otmenjärvestä malmia nostettaessa. Fil.kand. K.Krohnin lahjoitus.
- KM 2331 : 21 ollut särjettyyn kantaan suippeneva jyrkkä- ja suoralakkuinen tasataltta, koko 71 mm pitkä 40 mm leveä 11 mm paksu. Toisessa syrjässä näkyy vielä sahauksen jälki. Saatu Leitimönkylästä Fil.kand. K. Krohnin lahjoitus.
- 5529 : 2 saviasian palaa, tummanvärisiä. Isompi on reunapala sekä kuoppien että neliskulmaisten painanteiden muodostamilla riveillä koristettu. Löydetty malmia nostettaessa Hietajärvestä Äihntelysvaarasta. Rautamalmia nostettaessa järvestä nousi jotenkin kokonainen saviasia, jonka työmiehet rikkoivat. Osia siitä ovat nämä yllämainitut palat. Hietajärven rannat ovat hiekkaisia jotenka on mahdollista, että ympäristössä on kivikautista asutusta, Maisteri V. Puustisen lahjoitus 23.10.1910.

Sikäli kun tutustuin Hietajärven ympäristöön niin ne ovat hiekkaisia maita. Järven itäpuolella on suoritettu metsän harvennusta. Kaatuneiden puiden juurista en tavannut mitään kulttuuri-maahan viittaavaa. Kartan mukaan Iso Hietajärvi on noin 106 m merenpinnan yläpuolella. Yleensä naapuripiäjäien kivikautiset asuinpaikat ovat olleet 80-90 m korkeudella merenpinnasta. Paikalla on voinut olla joskus transgressio ja mahdollinen asuinpaikka olisi joutunut veden alle.

- Kuopion museo 20 Tasataltta lohjennut kolmeen palaseen, 1 pala on poissa. Esine on lattea, leveä, rosoreunainen, paksuniskainen. Löydetty Kiihtelysvaaran Laitisen järvestä Sykölammen luota. Stipendialainen T. Könönen lahjoitti 18 IX 1884. Laitisen järveä ei tunneta pitäjässä.

II H I S T O R I A L L I N E N A I K A

1. Vanha talonpohja.

Kylä Oskola

Mj.4 Muurinpohja koko 5 x 2 x 0,50 m palaneita kiviä.

Tila Kivelä RN:o 5²

Omistaja Jaakko Tirri os. Koskikatu 29 A 16 Joensuu.

Valokuvat 4-5

Talonpohja on noin 14,7 kilometriä Kiihtelysvaaran kirkosta kaakkoon Loitimojärven etelärannalla.

Talo on yli 200 vuottavanha. Sen jälkeen paikalla on kaskettu ja raunio on jäänyt maan alle. Se paljastui viime keväänä tietä tehtäessä ja jäi osittain puitten alle. Perimätietoa ei ole säilynyt paikasta.

Oskolan kylä on Kiihtelysvaaran vanhinta asutusaluetta. 1600-luvulla siellä tiedetään olleen 14 taloa Loitimojärven etelärannalla. Kts. Elna Pelkonen Runon maisemia ss.52-55. Kyseessä saattaa olla jonkun talon tai savupirtin muurin pohja. Nykyisin kylä on syrjässä, eikä siellä ole asuttuna montakaan tilaa. Sen tähden sieltä ei ole tullut esiin uusia löytöjä viime vuosina.

2. Tsasounat ja vanhat ortodoksiset kalmistot

Kylä Heinävaara

Nj.5 "Siäseytä kallio".

Tila Koljola RN:o 3⁴

Omistaja Maanviljelijä Veikko Koljonen os. Heinävaara

Valokuvat 6-7

Siäseytä kallio on noin 9,4 kilometriä luoteeseen Kiihtelys-
vaaran kirkosta Heinävaaran eteläpäässä. Koljosen talo on raken-
nettu tälle kalliolle. Paikka on ennen yleisesti tunnettu Siäsey-
täkalliona jopa niin, että puhuttiin menään Siäseytään eikä men-
nään Koljosille.

Kylä Oskola

Nj.6 Tsasouna ja kalmisto

Tila Parviola (Oskolan Hovi) RN:o 1²

Omistaja Jaakko Tirri os. Koskikatu 29 A 15 Joensuu

Valokuvat 8-9

Oskolan kylän tsasouna ja kalmisto on ollut Oskolan Hovin vie-
ressä vaaran huipulla. Tsasounan paikka on noin 15,5 kilometriä
Kiihtelysvaaran kirkosta kaakkoon Leitimöjärven etelärannalla.
Ihmisen luuta on löytenyt nykyisen talon nurkulta puutarhasta va-
koja tehtäessä.

Kylä Heinävaara

Nj.7 Kahden papin haudat.

Tila Nassila RN:o 5²⁷

Omistaja Poliisi Ilmari Taskinen os. Heinävaara.

Valokuva 10

Paikka on noin 10,3 kilometriä luoteeseen Kiihtelysvaaran kirkosta. Neiti Ilma Vatanen tiesi kertoa, että vielä 20 vuotta sitten paikalla oli havaittavissa kaksi painaumaa ja perinätieto tiesi kertoa, että paikalle oli haudattu kaksi pappia. Nykyään paikka on tasattu pihaksi.

Kylä Heinävaara

Nj.8 Kalmisto- niminen pelto.

Tila Päivärinta RN:o 6¹⁵

Omistaja Maanviljelijä Vilho Eskelinen os. Heinävaara

Valokuva 11

Löytöpaikka on noin 10,4 kilometriä luoteeseen Kiihtelysvaaran kirkosta. Neiti Vatanen tiesi kertoa, että paikka on tunnettu Kalmisto-nimiseen peltona. Kun paikalla olleen mäkin perustuksia kaivettiin löydettiin säkillinen ihmisen luita. Esineitä ei tietääkseni ole löydetty. Eikä enää ollut tiedossa tarkempia tietoja kalmiston ajasta tai muista siihen liittyvistä asioista.

Kylä Keskijärvi

Nj.9 Kalmisto

Tila Koljola RN:o 5¹²

Omistaja Onni Ensio Varis, os. Keskijärvi.

Valokuva 12

Löytöpaikka on Keskijärven saari ja sen etäisyys Kiihtelysvaaran kirkosta on noin 5,8 kilometriä pohjois-koilliseen. Naapurissa tiedettiin kertoa, että Varis oli löytänyt saarelta pähkälloja ja ihmisen luita muinaishautoja kaivaessaan. Tila on nykyään autionsa.

Muitten kylien teasounista tai kalmistoista ei ole enää säilynyt tietoa.

3. Kuutit eli ruuhet

Niitä on Kiihtelysvaaran kotiseutunustiossa kaksi kappaletta. Ne on löydetty Pitkälammesta ja Huhtilammesta. Muuta ruuhia ei ole säilynyt.

4. Käräjähiekka

Kylä Oskola

Mj. 10 Käräjähiekka

Tila Pitkäsalo RN:o 3¹¹

Omistaja Kyri Oy os. Kuusankoski.

Valokuvat 13-14

Löytöpaikka sijaitsee 15,6 kilometriä itä-kaaktoon Kiihtelysvaaran kirkosta Loitimonjärven niemellä sen itärannalla vastapäätä Töppyniemeä. Paikalla on laaja hiekka, jossa perimötiedon mukaan on ollut metsästäjien ja kalastajien kohtaupaikka. Siellä he ovat sopineet eränkyyntiin liittyvistä asioista. Varsinaista oikeudenkäyntiä siellä tuskin on käyty.

KIIHTELYSVAARAN inventointikertomuksen kuvien filminumerot

Kuva 1	numero 32813
2	32799-32800
3	32804,32805
4	32809
5	32796
6	32810
7	32791-32792-32793
8	32786
9	32785
10	32788
11	32789-32790,32783
12	32811-32812
13	32871
14	32872

s. 11
Kiihtelyvaaran inventointikertomus 1967



1. Mj. 1. löydyttyä ristin merkitseväältä paikalta. N. 32813



2. Mj. 2. on löydyttyä täältä pellolta. N. 32799-32800

Pirjo Lahtiperä.

Kiiltelysvaaran inventointikertomus 1967



3. Nj.3 on löytynyt vasemmalla seisovan miehen luota; oikealla oleva on palaneiden kivien löytöpaikan luona. f. 32854, 32805



4. Talon pohja Oskolan kylässä. Taustalla Loitimojärvi.
f. 32809



5. Talon pohja lähemmin etäällä olevien puiden alla.
f. 32796

Pirjo Lahti-perä.



6. Oskolan Hovi - Isasouna ja kalmisto on ollut talon oikealla puolella. f. 32810



7. Oskolan kalmisto on ollut täällä paikalla. ff 32791 - 32792 - 32793

Kiihtelysvaaran inventointikertomus 1967.



8. Heinävaaran "Siössynä kallio" pohjoisesta nähtynä.
f. 32786



9. "Siössynä kallio" idästä nähtynä. f. 32785



10. Kahden pappin haudat ovat olleet kuusesta oikealle. f. 32788

Pirjo Lahtiperä.

515
Kiinteisyvaaran inventointikertomus 1967.



11. Heinävaaran Kalmisto-pelto. Mäkin perustuksia kaivettaessa löytyi säkullinen luuta. Etelästä nähtynä ff. 32789-32790, 32783



12. Keskijärven Kalmisto on oikealla olevassa saarella. ff. 32811-32812.

Pirjo Lahtiperä



13. Käräjöniekka Loitimojärveltä idästä nähtynä.
f. 32871



14. Käräjöniekka etelästä nähtynä. f. 32872

Pirjo Lantiperä